

Микола Михайлович Сибірцев До 160-річчя від дня народження видатного ґрунтознавця, геолога, агронома

О.Д. Кандаурова*, І.П. Жидких**

Фундаментальна бібліотека Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва,
Харків, Україна

ІНФОРМАЦІЯ	АНОТАЦІЯ
Отримано 12.02.2020 Отримано після доопрацювання 26.02.2020 Затверджено до друку 16.03.2020 Доступно онлайн 01.06.2020	Статтю присвячено 160-річчю від дня народження талановитого вченого, завідувача першої у світі кафедри ґрунтознавства у Ново-Олександрійському інституті сільського господарства та лісівництва (нині – Харківський національний аграрний університет (ХНАУ) ім. В.В. Докучаєва), автора першого підручника з ґрунтознавства «Почвоведение» (1900) для студентів вищої школи. У статті представлено у хронологічній послідовності основні етапи короткого, але яскравого життя вченого, якого називають одним із співзасновників наукового ґрунтознавства. М.М. Сибірцев розпочав роботу на посаді завідувача кафедри вже маючи великий досвід науковця і практика з територіальних досліджень і картографування ґрунтів. Він брав участь в експедиції В.В. Докучаєва з вивчення геологічної будови та ґрунтів Нижегородської губернії, потім організував музей природи краю у Нижньому Новгороді. Був офіційним помічником В.В. Докучаєва, як начальника Особливої експедиції Лісового департаменту, у 1892–1894 рр. брав участь у розробці програми цієї експедиції. Сибірцев організував навчальну, науково-методичну роботу на кафедрі, розробив програму з ґрунтознавства для агрономів і лісівників, яка складалася з лекційного курсу і лабораторно-практичних занять. Особливої уваги було надано методиці проведення польової практики студентів. Учений організував роботу хімічних лабораторій на кафедрі, де кожний студент мав робоче місце, хімічний посуд і реактиви для проведення аналітичних робіт. Аналіз студентами матеріалів польових і лабораторних досліджень був основою для визначення родючості ґрунтів і проведення земельно-оцінювальних робіт – бонітування ґрунтів, – методику якого розробив В.В. Докучаєв, а доповнив М.М. Сибірцев. У бібліографію статті включено перелік наукових праць ученого з фонду Фундаментальної бібліотеки ХНАУ, а також публікації про життя і творчість М.М. Сибірцева. Текст статті містить цитати зі спогадів сучасників ученого та історичних нарисів його учнів і наукових нащадків.
Ключові слова: Сибірцев М.М.; ґрунтознавство; кафедра ґрунтознавства; Ново-Олександрійський інститут сільського господарства та лісівництва; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва	

E-mail: *e.kandaurova@ukr.net **kerdvar76@gmail.com

Форма цитування: Кандаурова О.Д., Жидких І.П. Микола Михайлович Сибірцев. До 160-річчя від дня народження видатного ґрунтознавця, геолога, агронома. *Агрохімія і ґрунтознавство*. Міжвід. тем. наук. збірник. 2020. Вип. 89. Харків: ННЦ "ІГА ім. О.Н. Соколовського". С. 98-104. DOI: <https://doi.org/10.31073/acss89-11>

Список використаних джерел

1. Барakov П.Ф. Предисловие // Сибирцев Н.М. Почвоведение: лекции, чит. студ. Ин-та Сел. Хоз-ва и Лесоводства в Ново-Александрии. Санкт-Петербург: тип. И.Н. Скороходова, 1901. Вып. 2. С. III–XII.
2. Тихоненко Д.Г. Історичний нарис кафедри ґрунтознавства Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва (1894–2015 рр.). Харків: Майдан, 2015. 60 с.
3. Богословский Н.А. Деятельность Сибирцева в Нижегородском земстве. *Почвоведение*. Санкт-Петербург, 1900. Т. 2, № 4. С. 252–258.
4. Фортунатов А.Ф. Статистическая деятельность Сибирцева. *Почвоведение*. Санкт-Петербург, 1900. Т. 2, № 4. С. 243–276.
5. Соболев С.С. Роль Н.М. Сибирцева в изучении русских почв // Н.М. Сибирцев. Избр. соч.: в 2 т. Москва: Сельхозгиз, 1953. Т. 2. С. 5–16.
6. Глинка К.Д. Научная деятельность Сибирцева. *Почвоведение*. Санкт-Петербург, 1900. Т. 2, № 4. С. 245–251.
7. Мацевич К.А. Сибирцев как профессор. *Почвоведение*. Санкт-Петербург, 1900. Т. 2, № 4. С. 264–269.
8. Отоцкий П.В. Сибирцев как человек. *Почвоведение*. Санкт-Петербург, 1900. Т. 2, № 4. С. 271–276.
9. Ферхмин А.Р. Сибирцев как человек. *Почвоведение*. Санкт-Петербург, 1900. Т. 2, № 4. С. 269–271.
10. Крупеников И.А. Николай Михайлович Сибирцев (1860–1900) / отв. ред. Г.В. Добровольский. Москва: Наука, 1979. 109 с.

UDC 631.4(092)

Nikolay Mikhailovich Sibirtsev. The 160th anniversary of the birth of a famous soil scientist, geologist and agronomist

O.D. Kandaurova*, I.P. Zhydkykh**

Fundamental library of Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaev, Kharkiv, Ukraine

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received 12.02.2020 Received in revised form 26.02.2020 Accepted 16.03.2020	The article is dedicated to the 160th anniversary of the birth of a famous soil scientist, the head of the world first department of soil science at the Novo-Alexandria Institute of Agriculture and Forestry (now Kharkiv National Agrarian University (KhNAU) named after V.V. Dokuchaev) Soil Science (1900) for high school students. The article

Keywords:

Sibirtsev M.M.;
Department of Soil Science;
KhNAU named after
V.V. Dokuchaev..
Novo-Alexandria Institute of
Agriculture and Forestry;
soil science;

presents in chronological order the main stages of a short but colorful life of a scientist, who is called one of the co-founders of scientific soil science. M.M. Sibirtsev began his work as a chairman of the department with extensive experience as a scientist and practice in territorial research and soil mapping. He participated in the expedition of V.V. Dokuchaev studied geological structure and soils of the Nizhny Novgorod province, then organized a museum of nature in the Nizhny Novgorod region, was an official assistant to V.V. Dokuchaev, as head of the Special Expedition of the Forest Department, participated in the development of the program of this expedition in 1892–1894. Sibirtsev organized educational, scientific and methodological work at the department, developed a program in soil science for agronomists and foresters, which consisted of a lecture course and laboratory and practical classes. Particular attention is paid to the methodology of field practice of students. The scientist organized the work of chemical laboratories at the department, where each student had a workplace, chemical utensils and reagents for analytical work. The students' analysis of field and laboratory research materials was the basis for determining soil fertility and carrying out land evaluation works - soil assessment, the method developed by V.V. Dokuchaev, and supplemented by M.M. Sibirtsev. The bibliography of the article includes a list of scientific works of a scientist from the Fund of the Fundamental Library of KhNAU, as well as publications about the life and work of N.N. Sibirtsev. The text of the article contains quotes from the memoirs of the contemporary scientist and the historical essays of his students and scientific descendants.

E-mail: *e.kandaurova@ukr.net; ** kerdvar76@gmail.com

Citing: Kandaurova O.D., Zhydkykh I.P. 2020. Nikolay Mikhailovich Sibirtsev. The 160th anniversary of the birth of a famous soil scientist, geologist and agronomist. *Agrochemistry and Soil Science*. Collected papers. No. 89. Kharkiv: NSC ISSAR, P. 98-104. (Ukr.). DOI: <https://doi.org/10.31073/acss89-11>.

References

1. Barakov P.F. Foreword In: Sibirtsev N.M. Soil science: lectures, reading stud. Institute Agriculture and Forestry in Novo-Alexandria. Sankt-Peterburg : tip. I.N. Skorohodova, 1901. Vyp. 2. P. III–XII. (Rus.).
2. Tykhonenko D.H. Historical sketch of the Department of Soil Science of Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaev (1894–2015). Kharkiv : Maidan, 2015. 60 p. (Ukr.).
3. Bogoslovskii N.A. 1900. The activities of Sibirtsev in the Nizhny Novhorod Zemstvo. *Pochvovedenie*. Sankt-Peterburg. T. 2, № 4. P. 252–258. (Rus.).
4. Fortunatov A.F. 1900. Statistical activity of Sibirtsev. *Pochvovedenie*. Sankt-Peterburg. T. 2, № 4. P. 243–276. (Rus.).
5. Sobolev S.S. The role of N.M. Sibirtsev in the study of russian soils. In: N.M. Sibirtsev. *Izbr. soch*. Moskva : Sel'hozgidz, 1953. T. 2. P. 5–16. (Rus.).
6. Hlinka K.D. 1900. Scientific activity of Sibirtsev. *Pochvovedenie*. Sankt-Peterburg. T. 2, № 4. P. 245–251. (Rus.).
7. Matseevich K.A. 1900. Sibirtsev as a professor. *Pochvovedenie*. Sankt-Peterburg. T. 2, № 4. P. 264–269. (Rus.).
8. Ototsky P.V. 1900. Sibirtsev as a man. *Pochvovedenie*. Sankt-Peterburg. T. 2, № 4. P. 271–276. (Rus.).
9. Ferkhmin A.R. 1900. Sibirtsev as a man. *Pochvovedenie*. Sankt-Peterburg. T. 2, № 4. P. 269–271. (Rus.).
10. Krupenikov I.A. 1979. Nikolai Mikhailovich Sibirtsev (1860–1900). Edited by H.V. Dobrovolskii. Moscow: Nauka. 109 p. (Rus.).

УДК 631.4(092)

Николай Михайлович Сибирцев.

К 160-летию со дня рождения известного почвоведца, геолога, агронома

Е.Д. Кандаурова*, И.П. Жидких**

Фундаментальная библиотека Харьковского национального аграрного университета им. В.В. Докучаева, Харьков, Украина

E-mail: *e.kandaurova@ukr.net; **kerdvar76@gmail.com

Статья посвящена 160-летию со дня рождения талантливого ученого, заведующего первой в мире кафедры почвоведения в Ново-Александрийском институте сельского хозяйства и лесоводства (ныне – Харьковский национальный аграрный университет (ХНАУ) им. В.В. Докучаева), автора первого учебника «Почвоведение» (1900 г.) для студентов высшей школы. В статье представлены в хронологической последовательности основные этапы короткой, но яркой жизни ученого, которого называют одним из основателей научного почвоведения. Н.М. Сибирцев начал работу в должности заведующего кафедрой уже имея большой опыт ученого и практика по территориальным исследованиям и картографированию почв. Он принимал участие в экспедиции В.В. Докучаева по изучению геологического строения и почв Нижегородской губернии, затем организовал музей природы края в Нижнем Новгороде, был официальным помощником В.В. Докучаева, как начальника Особой экспедиции Лесного департамента, в 1892–1894 гг. Участвовал в разработке программы этой экспедиции. Сибирцев организовал учебную, научно-методическую работу на кафедре, разработал программу по почвоведению для агрономов и лесоводов, которая состояла из лекционного курса и лабораторно-практических занятий. Особое внимание было уделено методике проведения полевой практики студентов. Ученый организовал работу химических лабораторий на кафедре, где каждый студент имел рабочее место, химическую посуду и реактивы для проведения аналитических работ. Анализ студентами материалов полевых и лабораторных исследований был основой для определения плодородия почв и проведения земельно-оценочных работ – бонитировки почв, методику которой разработал В.В. Докучаев, а дополнил М.Н. Сибирцев. В библиографию статьи включен перечень научных трудов ученого из фонда Фундаментальной библиотеки ХНАУ, а также публикации о жизни и творчестве М.Н. Сибирцева. Текст статьи содержит цитаты из воспоминаний современников ученого и исторических очерков его учеников и научных потомков.

Ключевые слова: Сибирцев Н.М.; кафедра почвоведения; Ново-Александрийский институт сельского хозяйства и лесоводства; почвоведение; ХНАУ им. В.В. Докучаева.